

Adres:
Berlin-Charlottenburg 2, Postfach Nr. 16
Tek nüshası 20 Pf.

insanlara hürriyet!

Yıl 3 — 10 günde bir çıkar — Millî Azerbaycan İstiklâl davasını terviç eder siyasî gazete

İSTİKLÂL

Baş muharriri: M. E. Resul-zade

„L'Indépendance“

Organe
de défense nationale
d'Azerbaïdjan

Milletlere İstiklâl!

— Abone: Yılı 2; 6 aylı 1 dolar — No. 59

Büyük şiar

28 Mayıs münasebetile

Büyük harbin bitmesiyle bütün insanlığı sevinç ve ümitler içerisinde bırakan büyük şiarın ne olduğunu hepimiz hatırlarız.

O günlerin şiarı peygamber reis Vudro Vilson idi. Onun marifet maddeleri arasında hürriyet ve istiklâl için can atan milletlerin kütsüleştirerek candan özledikleri bir şiar vardı:

— Milletlerin kendi mukadderatına bizzat sahip olmaları! . . .

Kısa ve aydın bir tabirle **millî hakimiyet** ve **millî istiklâl** demekten ibaret bulunan bu şiar, sade yekdiğerine düşen garp milletlerinin münasebetlerini tanızm etmek işinde değil, tarihi sarımsızın tesirle, harekete gelen sarkların siyasî istikamelerinin tayinde dahi en katî bir rol oynadı.

Bünyeleri millî olmayan veyahut sistemlerinde millî dava ve hareketlere kıymet vermeyen imperatorluklar çökmüştü. Büyük imperya ideologları nazarıda birer genellik amil olarak görülen „milletler“ tarih meydanına kıymetsiz, insanlığın en ıleri idesi namına, hürriyetin en yüksek ifade-sinden başka bir şey olmayan millî hakimiyet ve istiklâl haklarının tanımmasını ısrarla istemişlerdi.

Bu istek garpta Avrupa haritasının ide ve idealist hareketlere mevcut millî davaların göre değişmesini mucip oluyordu. Orada dava fikrinden işe geçiyorlar.

Halbuki Sark'ta, diğer tabirle, Asya'da vaz'iyet başka idi. Burada millî dava bir ide olarak parlıyor, millî hareket henüz tesekkül ediyordu.

Sözün mahsus münâsile, Avrupa 19-nci asrını kapayor, Asya ise bunu daha yeni başlıyordu. Orada milliyet programının tabiatı, burada ise fikriyatı inkişaf ediyordu.

19-nci asır Avrupasındaki hürriyet hareketleri üzerinde müessir bulunan milliyet fikrinin aynı zamanda cumhuriyetçi ve halkçı bir sistem olduğunu biliyoruz. Nitekim içinde bulunduğumuz şu asırda, Türkiye misalinde gördüğümüz gibi, Sarktaki millî hareketler dahi aynı yoldan yürüyorlar.

Bundan 16 yıl evvel, istiklâlin ilan eden Azerbaycan, islâm dînasında ilk defa kurulmuş bir cumhuriyettir. Hem de millî ve halkçı bir cumhuriyettir! . . .

Bu ilk Türk ve müslüman cumhuriyetinin istiklâlin ilan eden Beyannamede yer bulan büyük ümdeler, hürriyet, millî hakimiyet ve ictimai tesanüt ümdeleri idi. Bugün bütün Asya'yı tutan büyük hareketlerin kaffesinde dahi bu ümdeler canlı birer prensip şeklinde yer bulmuşlardır. O prensipler ki kardeş Türkiye'nin muvaffak olmuş büyük misalinde bütün feyizle parlasm, hürriyet ve istiklâli için çarpışan bütün Türklerle, bütün müslümanlarla ve bütün sarklılara güzetil bir örnek olmuştur.

Avrupa'dan sonra Asya'yı büriyen milliyet fikrinin gecen on altı yıl esasında geçirdiği terakkî etapları sür'atlidir. Bu ümde sade Yakın Sark'ta tahakkuk etmekte kalmadı. Uzak Sark dahi aynı istikamette üzerinde yürüyor.

Mancuko, Moğolistan ve Sarkı Türkistan — bunlar Asya'da millî hakimiyet prensiplerinin tezahüründen başka bir şey değildiler.

28 Mayıs sade bir Türk ilinin istiklâlini ilan etmek hasabelâ değil, Sark'ta millî hükümet prensiplini ilk defa tahakkuk ettirmek itibarile de büyüktür.

Bu büyük günün ilhamiledir ki Azerbaycanın idealist nesli, talin kendisine yüklediği ağır kismetle, kızıl rus istilâsına rağmen, meydanışğa kapılmadan mücadeles-

Vatansever bütün Azerbaycanlılara „istiklâl“in tebriki

İstiklâlimizin 16-ncı yıl dönümü münasebetile „istiklâl“ vatansever bütün okurlarını tebrik ederken, millî cidal uğrunda şehit düşen bütün mücahitlerin yüksek ruhlarını minnetle anmayı kendine borcu sayar.

Vatan, hürriyet ve istiklâlê bağı bulunan vatandaşların en kutlu vazifesi bu şehitlerin yürüdüğüleri sanlı yoldan gitmek ve bu hususta kendine düzensiz vazife ifaaya hazırlanmaktır.

Yaşasın istiklâl, yaşasın istiklâl mücahitleri!

Sovyetler aleyhinde üçler ittifakı mı?

„Moskva'dan verilen bir malûmata göre, „TASS“ ajansı Paris muhabirinden alak, aşağıdaki haberi neşreymiştir:

Japonya'nın kara ve su askeri mahfillerinden bazıları Sovyetler İttihadi ile mücavir memleketlerde büyük ölçüde faaliyet gösteriyorlar.

İstanbul'dan Paris'e gelen malûmata göre amiral Matsuşio'nun kumandasında altında Türkiye'ye gelen Japonya filosunun cemilekâr ziyaretine başka bir de siyasi bir maksadı varmış. Matsuşio, Japonya ile Sovyetler arasında harp çıkacak takdirde Türkiye'nin alacağı pozisyonu öğrenmek niyetinde imiş.

Japonya amirali „gayri resmi ve hususî müsahebele“ mahiyetinde olarak, Türkiye

hükümet mahfillerine Sovyetler İttihadi aleyhinde bir Almanya - Lehistan - Japonya ittifaki mevcut olduğunu bildirmiştir.

Şunu da kaydediyorlar ki İstanbul ile Ankara'daki görüşlerinde Japonya amirali kendi mübahiserlerini Türkiye'nin dahi bu üçlere ittifaki lüzumu hakkında ıknaa çalışmıştır.

Türkiye'nin, bu teklifi kabulü takdirinde, kendi bahriyesinden bir kısmını Karadeniz sularına sevkile Türkiye'ye vereceğini dahi Japonya amirali kendi hükümeti namına vaatmiştir.

Amiral Matsuşio'nun Türkiye'den sonra Almanya'yı ziyareti ve cümhür reisi Marsal Hindenburg tarafından samimi surette kabul edildiği dahi malûmdur.

Türkiye ve Japonya

Geçenlerde Avrupa matbuatında Japonya'nın Türkiye'ye 400 milyon altın mark miktarında bir borç vermek istediğine ve paradan 300 milyonunun Japonya'da kalacak orada Türkiye için yapılacak olan harbi filoaya sarfedileceğine dair haberler intişar ederek, bundan dolayı Türkiye ile Japonya arasında sıkı bir münasebatın başlanacağı dahi hususî bir ehemmiyetle kaydolunmakta idi. Türkiye resmi makamları tarafından şimdiye kadar tepki olunmayan bu haberler yeniden Avrupa matbuatında görünmeye başlamıştır.

„Berliner Börsen - Zeitung“ gazetesinin (Nr. 235, 23 Mayıs 1934) E. P. imzalı An-

karadan aldığı bir telgrafta bu mesele hakkında aynı denilmektedir:

„Türkiye hükümeti Japonya'da 10 adet küçük zirhli kruvazör ismarlamıştır. Buna mukabil Japonya Türkiye'de mensucat emtiası yapmak hakkını almıştır. Yapılacak olan manufatura bilâhare Türkiye manulâtı olarak Avrupa'ya ihraç edilecektir. Bundan başka Japonya Türkiye'ye yarım imal olunmuş mensucat emtiası ithal etmek hakkını almıştır. Bu emtiamın ihzârı Türkiye'de temamlanacaktır sonra, Türkiye manulâtı adı altında bilâhare Avrupa pazarlarına çıkarılacaktır.“

Sovyetlerin Türkiye'ye kömür dömpingi

İstanbul gazetelerinin verdiği malûmata göre Sovyetler Mayıs başlarında Türkiye'ye kâlliveli miktarlarda kömür getirecek dömping fiatlarına salınmış başlanmışlardır. Bu yüzden siddetli surette muhtazırlan olan Türkiye kömür ticarî ve ihraçatçıları İktisat Vekâletine müracaat ederek — „Cümhuriyet“ gazetesinde (3. 5. 1934) okunduğuna göre — „bu rus dömpinginün tesirlerini ızale etmek üzere tedbirler alınmasını istemişlerdir.“

Sovyetlerin şu yeni dömpinginün dolayısıyla mesele hakkında 9. 5. 1934 tarihli „Cümhuriyet“ gazetesinin baş makalesinde şu yazılar dahi kaydolunmaktadır:

— „Son zamanlarda ihrakiye olarak limanımızdan gelip geçen gemilere verilen kömürler arasında rus kömürleri fiatına birden birer iki-üç şilin birden tenzili

inde devam ediyor: O biliyor ki sözde mistakîl Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti, çok kezme ki tekrar işlede mistakîl Millî Cumhuriyet haline gelir.

Asya'nın geçirmekte olduğu bugünkü tarihî zaman bu ümîdî kanaatlandırıcak mahiyettedir. Burada komünizm yanalin milliyetçilik hakikate karşılaşmıştır. Bugün değışe, yarın, bir traitson Sovyet Rusya, diğer taraftan da Japonya şeklinde tezahür eden bu iki kuvvet çarpışacaktır.

Şüphe yoktur ki bu iki kuvvetin çarpışması Asya'da hevecan halinde bulunan iki ide kuvvetinin dahi çarpışmasını mucip olacaktır. Komünizmle milliyet karşılaşıcağıdır.

Bugün bizzat hükim olduğu Sovyetler dahilinde bile, bir ide olarak, maşup düşen ve beynemilê bir sistem olmak üzere, Avrupa'da faşizme nasyonal-sosyalizm ha-

kömür işlerimizi karıştran ve kömürçülüğümüze âlakadar daiferlerimizi bîhakken sürtilendiren bir keyiyet olmuştur . . .

Anak fiat indirilerek Türk kömürçülüğünü karıştran kömürler rus kömürleri olduğuna göre, nihayet bu işin rus dostlarımızı hiç âlakadar etmez bir vaz'iyete olmadı ve olmamacağı neticesine varılmakta da kendimizi alamadık. Ruslar kendi mücahitlerine fiatları böyle dömping münâsile gelecek bir tenzile fâbi tutturmak için şüphesiz daime şu söylemek ve hatta icap ederse mukavelerlerini fesh şuretile kendileri hesabına yapılan bu gayri dostane hareketin önüne geçmek mevkî ve salahiyetinde idiler ve halâ güledirler.

Fiatların ihlâlile Türk kömürçülüğüne indirimî olan darbe âğıdır . . .

İmlesi öndüne başta gelen komünizmin Sark'ta milliyetçiliğe karşı galip geleceğini kat'iyen tasavvur edemeyiz.

Son zafer, şüphesiz, milliyetçiliğin, hürriyetin ve istiklâlinindir. Çünkü bu haktr.

Yenilemek sanından olmayan insanî bir haktr.

Bundan on altı yıl evvel, büyük bir günde, 28 Mayısta, Azerbaycan halkı kendi mukadderatını iste bu hakkın mukadderatile bağlamıştır. Moskva istilâsının, kızıl, emperyalizmin kendine tatbik ettiği bütün mezalime ve müsallât ettirdiği kalıir kuvvetlere rağmen halkımızın bu davasını temsil eden mücahit nesli bu bağıllıktan zerre kadar yeise düşmedi, ümidini kırmadı; verdiği kurbanların miktarı arttığı nisbetinde irade ve azmi kuvvetlendi; en sonda kazanacak davamın kendi davası jlaçacağına iman getirdi.

28 Mayıs

Yazan: Prof. Dr. G. Jäschke

„Millet yoludur, hak yoludur, tuttur-ğumuz yol; Ey hak yaşa, ey sevğili millet, yaşa, vol ol!“

Tevîk Filcret

Millî Azerbaycan Cumhuriyeti istiklâlinin ilân olduğuna bugün, şüphesiz, bütün türk-lüğün iftihar edeceği büyük bir hatıra günüdür. Osmanlı devleti hudutlarının şiki tarafında bulunan muazzam Türk milletinin küçük kolu Azerbaycan birinci defa olarak kalkıp imzihlil ve inkıraz kuvvetlerine karşı yürüdüğü mücadelesinde büyük kardeş Anadolu Türkünü yardıma çağrdı. O devrin hadiseleri bütün Türklerin hatrasında unutulmaz bir şekilde ebedi olarak yaşayacaktır. Zira o zamanlar Anadolu ve Azerbaycan oğullarının hürriyet ve istiklâl ideali uğrunda müştek düşmana karşı birlikte savaşarak şehit düştükleri tarihi bir devirdi. Azerbaycan'a müsallât olan yabancî istilâ ne kadar orada vahşet ve dehşetini icra ederse elsin, Azerbaycan uğrunda Anadolu Mehmetçigi'nin verdiği kurbanlardan dolayı Azeri Türkünün kalbine derin köklerle salmış olan teşekkür ve minnet hissi artık hiç bir zaman sönmeyecek.

Büyük cihan savaşları arasında Türkiye'de vukua gelen bildiğimiz muazzam hadiselerin sevkile Anadolu Türkü ile Azeri Türkü arasında yeniden bir set vücutü gelmiştir, ki şunu mucip olan sebeplerin üzerinde bir az durmak icap edecektir.

Umumi harpte güya küçük milletlerin tayini mukadderat hakkı uğrunda mücadele yürüten garbi Avrupa devletlerinin anlaşılmasa körlüğü, nodemse bu devletler bazı milletlere karşı mevzuabâla hakkı inkâr etmeye karar vermişti. Nitekim bu devletlerin bizzat kendileri Türk milletinin şu hakkını: tanımak bile istemediler. Aceba, böyle bir vahim vaz'iyete sevkolduğundan sonra, Türkiye, zaruret ve ihtiyaç dolaysile, nereden olursa olsun, tekliif onun herhangi bir yardımı kabul ederek, esas itibarile kalbini derinliklerinde yabancî hislerle karşıladığı bir devlet sistemle ve asrilar uzunu ırki düşmanı olan bir millette ittifak bile yapması artık kimin hayretini mucip ola bilir?

Buğün bütün cihan Türkleri büyük bir sevinçle Mustafa Kemal ve onunla birlikte çalışanlar muazzam faaliyetine ve asrın talebatına göre göçaklığılık kuvvetli bir Türkiye Cumhuriyeti yaratılmasına hayretlerle bakmaktadırlar.

Mısır'da intişar eden „El Mukattam“ gazetesinin 30. 1. 1934 tarihli nüshasında Sultan Abdulhamid'in torunu prens Abdulkerim'in bir mektubu intişar etmiştir. Abdulkemir Sanhay'dan göndermiş olduğu bu mektubunda Mustafa Kemal'e 60 milyon Türkün imparatoru olmasını teklifi ediyor. Böyle bir safasta bağıın nasıl düşünilebilir? Panturizmın muazzam ve mütecasin bir Türk devleti gibi telâkî etmekten ve bunun tahakkukunun her türlü imkanı karşısında olduğunu Gazi kadar doğru gören real düşünceci bir siyaset adamı var mı? Panturizm, değil yalnız bugünkü Türkiye devletlerinin gözünde, herhangi bir akalisalim nazarıda dahi bir hülyadır. Fakat, nede olsa, iki şeyi birbirinden ayırmak lâzımdır: panturizm ve cihanda yaşayan Türkler arasındaki harsı irtibat! Harsı irtibata gelince buna siyasi bir renk mevkî ve panturizmın falan diye şu tevlatla uğramak hiç te doğru falanz. Sovyetlerle olan dostluk bugün dahi Türkiye Cumhuriyeti için zarurî bir ihtiyaç olsa da, bu hadise ve bundan doğan neticeler Anadolu Türküne, harsı irtibat ve derin tahassuslar sayesinde, Türkiye haricinde yaşayan bedbahat kardeşlerinin mukadderatına takip etmeğe hiç bir zaman münaeed teşkil edemeye etmemelidir. Zira 28 Mayıs Azerbaycan Türkünün millî ve siyasi bir bayramı olmakla beraber aynı zamanda bütün Türklüğün dahi harsı bir bayramı olarak Anadolu Türkü de dahil olmak şartile bütün Türk dünyası için müsterek bir harsı ehemmiyeti haizdir. Biz hele (Arkasi II-ci sahifede)

„Söyleki kendisini bu davaya veren kahraman evladının ağzile, o:

„B'elki ben mahv olurum, mahv olamaz vicdanım!“ . . . dedi!

Yaşasın mahv olmayan vicdan!

Yaşasın bugünün büyük şiarı: Millî İstiklâl! . . .

M. E. Resul-zade

Millî Azerbaycan Cümhuriyeti ilâni istiklâlinin yıl dönümü münasebetile

Yazan: Berlin Üniversitesi Şark Enis İttisü ve Berlin Yüksek Ticaret Mektebi rus lisan, edebiyat ve tarihi müderrisi Prof. Dr. A. Palm

Herhangi bir halk külesinin (milletin) temelini kanla lisanın vahdeti teşkil etmektedir. Halk külesinin gittikçe daha büyük bir kısmı işbu tarihi seyir bütün hususiyetlerini ve şu hususiyetlerin bütün değerlerini lâşikle idrak ve tahkir ederse, mezkur temel o nisbette daha çok tahkim edilir. Ferdin, kendi-kendini daha fazla tanıması için uzun müddet süren büyük bir tekâmüle ihtiyacı olduğu ve istihdad ettiği rüşti faaliyet ve beceriği sayesinde kazandığı gibi, herhangi bir halk külesinin millet oluşu için yürüyeceği yöly dahi oldukça uzun ve zahmetliredir. Üzerinde yaşadığımız küreyi arzun bir çok halk küleleri, kaydetmişiz mi yüksek maksada henüz bu güne kadar nail olamamışlardır; ve bir çocukları şa gayeri belki de hiç bir zaman elde edemeyecekler, zira onlarda bu tarihi seyir (prosen) vücut gelmesi için icap eden manevi muhteyyat kâfi derecede inkişaf etmemişti. Mademki bu halk öz derünü hususiyetlerini derletmeğe başlar, diğer tabiiye, telbellir ederek birer millet olursa, o halde bu, maen yüksek mevki işgal etmiş olan milletlerin sırasına geçmiş bulunur. Ve aynı halk külesinin gittikçe daha fazla eradi bütün vahdetin asırlar uzununu yaratmış olduğu kaymetler ve değerler uğrunda fedayinse etmeğe amade bulunursa, o zaman bu kütle ahlak, seciye ve maneviyati itibarile ön surlarda yürüten milletlerin arasında kendine layık olduğu yüksek bir mevkiyi kazanmış oluyor, yani milletler sırasına geçiyor. Demek ölü ki, mevcut bütün manevi ve lâfikî değerler gibi, böyle bir millet bittap layıkmıdır, zavale mahkûm değildir ve ta başka bir millet tarafından temamilme imha edilmeyince, kabili inhitat olamaz. Ahlak ve maneviyati yüksek ve kuvvetli bir millet yürüttüğü mücadelesinde kendisinden daha kavri diğer birist tarafından taziyk olunursa

kendi istiklâlini ancak muvakkat bir zaman için kaybetmiş bulunuyor, zira böyle bir milletin yürüttüğü şanlı mücadeleye kazanılacak müstakbel hürriyetin beratını teşkil eder. Hürriyet uğrunda canını feda eden her bir kahraman millet efradının ruhundan, kaybolmuş hürriyetin yeniden istirdadına kadar, muhakkak yüzlerce ve binlerce yeni mücahitler doğar. İşte bu sebeplerdir ki bir milletin kendi hürriyeti ve istiklâli uğrunda yürüttüğü savaşın hatırasını onun değerli ve en kıymetli emtiasını teşkil etmektedir. Keza aynı sebeplerdir ki 28 Mayıs 1918'de ilân olunan Millî Azerbaycan Cumhuriyeti istiklâl hatırası ve şimdiye kadar mütedaddit kahramanlıkla yürütülen muazzam istiklâl mücadelesine her bir Azeri Türküne yeğane bir vazife tahmil ederek onu artık ebediyen şu yola sevkettiştir: Azeri halkını yabancı taziykin karanlıklarından hürriyetin ışıklarına çıkarmak uğrunda fedayinse edersesine, vatanını temamilme halâsına kadar daima çalışmak! Biz almanlar Adolf Hitler'in şahsında büyük bir rehberle malik olmak saadetinâ nailiz, zira bu mürsit, en halis ve biricik içtimai sistem olan millî mefkûreyi bütün almanların müsterek ideali yapmak uğrunda az bir zaman içinde pek büyük bir muvaffakiyet kazanmıştır. Sağlam ve doğru milliyetçilik ruhu ile meşbu Azerbaycan mucahiti ve millî rehberlerinin de yürüttükleri müşkül yolda muvaffak olabilecekler şüpheşizdir. Bir nasıyonol-sosyalist olduğum için Azerilerin mücadelesini kalben anlar ve aynı samimiyetle dahi Azerilerin şu hürriyet savaşını derin hürmetlerle karşılarım. Binaenaleyh bu büyük gün münasebetile emelper Azeri milliyetçilerine en samimî tebrikatını arzeder ve kendilerini meş'ut bir istiklâl temenni eylerim. Ve bu meş'ut istiklâlin geleceği gün, kanaatıma, uzaktaki değildir.

Müstakil Azerbaycan

On altı yıl bundan evvel Azerbaycan Milli Şurasının ilân ettiği Hürriyet ve İstiklâl Beyannamesi Azerbaycan için yeni hayatın başladığını ilân eden tarihi bir vesikardır. Yalnız Azerbaycan için değil, bütün Şark için milliyet, demokrasi ve cumhuriyet prensiplerini ilk defa ilân eden bu tarihi vesikamın milletimize vadettiği tam meş'ul hayat ile bu başlangıç arasında geçilecek daha çetin yollar vardır. İstiklâl Beyannamesinde tesbit edilen ana prensiplerin realiz edilmesine mâni olan engelleri bertaraf etmek lâzımdır. Azerbaycan düşman istilâsından kurtulmalıdır. Azerbaycan Türkinin hakimiyetini vatanın her yerinde temil etmek, millî hakimiyeti yurdun her bucağında kurmak ve bunun için de bu işe mâni olan düşman kuvvetleri silip çıkarmak . . . İşte 28 Mayıs Beyannamesinden çıkan netice şu idi. Azerbaycan Milli Şurası Azerbaycan halkının serbest, müstakim, umumi ve bilavasıta rey vermesi neticesinde, erkek ve kadın, herkesin iştirakile, vücutde gelişmiş yüksek bir miyessede idi. Milletin tam hakimiyetini temsil ediyordu. Azerbaycan halkı istiklâl ilânına kadar uzun siyasi mücadeleler yürütmüş, Azerbaycan istiklâline düşman olanlarla senelerce çarpışmış ve bütün bu savaşlarda siyasi rüşitünü, millî sorununu isbat ederek tam bir zafer elde etmeğe muvaffak olmuştur. Bu siyasi savaş çağlarında anlaşılmissi ki Azerbaycan halkı artık tebellür etmiş ve sabit bir fikir haline gelmiş bir mefkûre etrafında birleşmiş bulunuyor. Bu oluştun, herşis, irtisadi ve içtimai olmak üzere, tarihi bir takım safhaları vardır. Bu hareket parlak bir tarihten geçmiştir ruhi ve ilham alıyordur. Çarlığın tahına oturan bolşevizm bu Azerbaycan istiklâl hareketini ta iptidasında boğmak için en şeytani tedbirlerle müraacaat ediyordu. Fakat bütün siyasi savaş cephelelerinde mağlup olan kizil rus emperyalizminin nihayet askeri kuvvetten istifadeyi düşündü. Bunun için de müselleh ermeni kuvvetlerini kazanmağa ihtiyacı doğdu. Çünkü Kafkasya'da rus askeri kuvveti yuma hiç bir şey kalmamıştı. Halbuki Bakü'de harp cephesinden dönüp Ermenistan'a gitmek isteyen

mühim miktarda ermeni askeri vardı. Buna mukabil yüz yıl uzunlu askerliğe almayan ve silâhtan tecrit edilmiş bir Azerbaycan halkı vardı. Fakat bu halk nüfusa, harsaca, iktisadiyette ve siyasetce Kafkasya'da hâkimdi. Türke has millî kahramanlık seciyesini de itirmemişti. Zengindi. İktisaden inkişaf etmişti. Kafkasya cephesinden gelen rus alaylarını Şamhor, Gence, Haçmaz istasyonlarında terkisilah etmişti. Para, erzak, silâh cihetden müşkülâtı yoktu. Binaenaleyh az bir zamanda askeri kuvvet ihrazı zor bir meş'ale değildi. Yalnız talimatçılara ihtiyacı vardı. Azerbaycan millî teşkilâtları, daha umumi harp devam ederken, rus esaretinden kaçırıkları Türkiyeli ve Almaniyeli zabitanın yardımıyla millî kuvvet ihrazına teşebbüs etmişti. Rus istiklâli üzerine rus ordusunda 1.500.000 şimal Türkleri bulunduğuy aşışır olmuştu. Umur Rusya Türkleri kongresi, Azerbaycan'ın müraacaatı üzerine bu kuvvetten bir kısmının Azerbaycan'a nakline karar vermişti. Fakat bir taraftan anarşi, diğer taraftan merkezi rus hükümeti buna mâni olmuşlardı. Bütün bunlarla beraber Millî teşkilât askeri kuvvet hazırlamak teşebbüsünden vazgeçemedi. Harbi umumi zaman „Vaşis Divizyonu“ namı altında harbe iştirak eden gönüllüler ve ondan daha evvel kendi arızlarıyla sistematik askeri bir tahsil almış ve yüksek rütbelere kazanmış pek mahdut zabitanı toplayarak bunların yardımıyla millî küt'alara yaratmağa teşebbüs etti. Türkiyede den yardım gelinceye kadar Azerbaycan'da asayışı müdafaa ve temin eden bu kadro etrafında toplanmış gönüllü kuvvetleri idi. Ruslar bilhassa bu askeri hazırlığı kuzuyu, bu teşebbüsü akim bırakmağa çalışıyorlardı. Bakü'de 14.000 masum Türkiyeli kanında boğlanlar bu millî küt'aların terkisilah edilmesini talep etmiş ve aldıkları reddiveceyi behane ederek katliame başlamışlardı. Fakat bunun asıl sebebi daha derindi. Lenin ve Stalin daha evvel ermeni milliyetçilerini anlaşılarak marur „Dekret Nr. 13“ü imzalamışlardı. Bir seker, Türkiyenin şark ve şimali şark vilayetlerinden merkep „Büyük Ermenistan“ teşkiline

28 Mayıs

(1-nci safıhede mabat)

bilhassa Anadolu Türkünü bu güne merbut eden tarihi hadiselerin haiz olduğu — ve şüpheşiz ileride dahi olacağı — hususî ehemmiyetten burada bahsetmiyoruz. Demek, bu bayram her seyden evvel bütün Türklüğün harsi ve medeni bir meş'alesidir ve her bir Türkü tabiatile âlekalandırmışlardır. Bu âlakamın tezahüratı kendisini bilhassa Türk camiasının beğenîkü müstakil kısımlarında göstermektedir. Siyasi münasebatlar geçicidir, kombinasyonlardan asılı bir şeydir; irtibatlar ise ebedidir, bilhassa aynı milletin parçalanmış kısımları arasında olan harsi irtibat . . . Bu, istenilse bile bozulamaz, nasıl ki bugün Azerbaycan'da taziyk olarak komünistleştirilen Türk şu „komünistliğe“ rağmen — yukarıda kaydetmişiz veçhile — işbu 28 Mayıs gününde muhakkak Anadolu kardaşlarını minnetlerle yad etmektedir. İşte bu sebeplerdir ki 28 Mayıs her bir Türkün şu ve şeref günü olarak Türk denilen insanların buldukları yerlerde aynı sevinç ve aynı heyecanlara tes'it olunmalıdır. Zira bu gün müstakim kan ve lisan ve müsterek mukadderata malik türklüğün küçük bir kolunun tarihi düşmandan halâs olduğu bir gündür. Bu gibi „gibi“ medeni milletlerin tarihinde imane, ilham ve ümit verici günlerden adolunmaktadır. Büyük Fikret'in dediği gibi, en doğru olan „millet yolu“ her bir sivilize milletin gittiği „hak yolu“dur, ki Azeri Türkünü daha 100 seneden fazla devam eden büyük mücadelesinde neticesinde, medeni milletler âlesine götürüp çıkararak şanlı bir yoldur. Bu yıl 28 Mayıs Misakı Millişyle teveticü emtiştir. Prof. Dr. G. Jäschke

Porotikof kimdir?

Geçen nushalarımızda Tokyo'da Abdurşit İbrahimî, Kurbanaliev ve polkovnik (miralay) Porotikof namı rusun **Ayaz İshaki** Beye karşı çirkin ve alpak hareketle buldukları yazmıştı ve rus miralayı Porotikof'un ne gibi hissiyatla hareket ettiğini de kaydetmiştik. „Yeni Japon Muhbirisi“ son 16-nci nushasında Porotikof'un bir resmini dercederek onu Sibirya „istiklâlçisi“ diye takdim etmekte idi. Geçen nushamızda bu Sibiryalıçının da iş

Kardeş matbuatta 28 Mayıs

Kardeş Türkistan'ın istiklali için çarpışan refikimiz „Yaş Türküstan“ mecmuası Mayıs (54-nci) nushasında Azerbaycan'ın istiklâl gününe bir baş makale tahsis etmiştir. „28 Mayıs“ başlığını taşıyan ve **İshak-Oğlu Abdülvahap Bey** imzalı bu makale, Azerbaycan istiklâlinin 16 yıl bundan evvel ne suretile ilân edildiğinden bahis ve „istiklâl Beyannamesi“i anyile dercettiğinden sonra bu meş'ut hadisenin bütün Türk dünyasında uyandırdığı samimi alaka ve sevinci, Anadolu Mehmetçiklerinin fili yardım ve fedakârlıklarını zikrediyor. Makale sahibi rus istilâsına emtiasla diyor ki: „. . . Fakat Türkistan, Edil-Ural ve Kırım'da kurulan millî hükümetleri silâh gücile istilya muvaffak olan rus ordusu dinç ve rahat yaşamakta olan Azerdiğin yeniden istiklâl edip Moskva'nın bir baycan'ı yeniden istiklâl edip Moskva'nın bir müstemlekesi haline getirdiler. Bu suretile Azerbaycan Türklüğü sayısız şehitlerini kanile kurulan meş'ut hayatından mahrum edilip tupek Türkistan, Edil-Ural ve Kırım gibi rus bolşeviklerinin zalim pencenesi grip kaldı. On dört yıldan beri bir Türk ölkesi de Moskva'nın rahmisis müstemleke siyasetine maruz kalmaktadır. Lâkin iki yıl millî ve hür hayatın lezzetini tatmış olan Azerbaycan Türklüğü kısa günlerinin başladığı andan beri arası kesiliyome mücadelesinde durmadan devam etmekte ve Milli davasında ısrar edip gelmektedir.“ Muharir Azerbaycan istiklâl savaşının derinliğini ve şümullunu gösteren Gültekin Beyin bir şürimi de kaydettiler sonra Azerbaycan'ın ve bütün Türkiyenin yeniden istiklâllerine kavuşmaları temennisille makalesine nihayet vurmektedir. „yüzünü işsa etmiş, bu adamın „Büyük ve bölünmez Rusya“ namına hareket etmekte olduğuna ve „Yeni Japon Muhbirisi“ mecmuasının Türk düşmanlarını organ bulduğuna nazarı dikkat celbetmiştir. Bizim ne kadar haklı ve „Yeni Japon Muhbirisi“ etrafındakilerin ne kadar yalancı ve hain olduklarını Porotikof kendisi aniden isbat etmiştir. Harbinde intişar eden „Gonbao“ nam gazetedeki son günlerde nesrettiği bir makalede polkovnik Porotikof Ayaz Beye karşı (Arkasi IV-ncü safıhede)

Almanya'nın o zamanki hükümeti müdahale etmiş ve mâni olmuştur. Bu vaziyet neticesinde yardım ordusu kısmen İran, kısmen de Kars-Delican-Kazak yolu ile, pek müşkülâtlar içinde Gence'ye gele bilmiştir. Yardım ordusu Gence'ye geldikten sonra dahilde mürted kuvvetler harekete gelmişlerdi. Milli Şuraya ve onun kurduğu Cumhuriyet rejimine karşı, çarlığın sukulite beraber sesleri kısılan kara kuvvetler geniş seraf amış ve bu mücadelede „Azerbaycan hükümetinin emrine verilmiş olan“ yardım ordusu kumandanlığı „bitaraf kalmayı“ tercih ederek, ordunun işleri idare eden zatın açığı Milli Şuraya meydanın çekilmevi tavsiye etmiştir. Fakat Azerbaycan istiklâlinin temamilme „tasfiyesi“ ve bir „zamimeyi memalik“ haline getirilmesi bir çok çihetten imkânsız idi. Bir defa bolşevik hükümetle Osmanlı devleti arasında **Brest-Litovsk** muahedesi münasebeti salıhiye başlamıştı. Bolşevikler bu muahede göre Osmanlı devletine Kars, Ardahan ve Batum vilayetlerini terketti. Brest-Litovsk muahedesine göre, Kafkasya'nın diğer aksını Rusya'nın bir kısmı tasavvir edilmiştir. Osmanlı Ordusunun Azerbaycan'da bulunusu sırf istiklâlin ilân eden Azerbaycan halkının daveti ve bu hususta aktolinan Batum muahedesine üzerine vuku bulmuş bir hadise idi. „Kafkasya İslâm Ordusunun“ Bakü cephesinde, bolşeviklere karşı harbi yalnız Azerbaycan namına ve Azerbaycan bayrağı altında mümkün olacaktı. Diğer taraftan o zamanki Almanya hükümeti Brest-Litovsk muahedesine ilaveten yaptığı bir muahede ile Bakü'nün bolşeviklerde kalacağını taahhut etmiş ve buna mukabil Bakü petroluna şerik olmuştu. İşte bütün bu mülâhazalar orta bir yol intihabını icap ettiriyordu. Milli Şura 17 Haziran tarihli içtimada Osmanlı devletine olan muahedeyi tasdik ettikten sonra vaziyet etrafında hareretle müzakereye başlamış ve neticede yardım ordusu kumandanlığının dahi **tubüleceği** ikinci Fethali Han kabinesinin teşkilile tabii faaliyeti karar vermiştir. Bu münasebetile Milli Şuramın kabul ettiği kararda deniyordu ki: „Azerbaycanın geçirmekte olduğu müşkülâtı dahiliye ve hariciyeye nazırı iltihabe olarak, Azerbaycan Şurayı Milli Şura hükuk ve salihiyetini Fethali Han tahtı

Azeri
28 Ma
On
Milli
gün il
Bugün
kimiy
Üç
gün y
gün te
Azeri
millet
rivetin
Bu
kras
ilânı z
Azeri
name,
uriyet
tedir.
Bu
yelin
lara m
buluna
kül ola
Bu
gibi b
etmek
dığım
Bu v
yasında
ediyor
Azeri
lerin k
vafıak
Onun
Türkle
medeni
bolik b
Azeri
ölke, y
değil, b
ızırap
canlandı
dai bir
„İnsan
İşte,
tıgı, ka
ülkü.
Bu ü
kulesini
kurtulu
Bütün
beseriy
riyaseti
ve mez
müster
olunca
miyeti
seye te
O z
kiye yi
kuvvet
olur. C
Gazi M
edilen
Hilafet
Halb
cumhur
kuruyo
Bu il
çarpışm
Azeri
mutaza
çarlığın
çek mu
Batum
hilafete
Seyh
elesi, y
messili
Milli Ş
elelere
düşman
Şurasını
mna, bu
muvaff
miniyord
tına h
kadar r
çektir,
hâkimiy
ve Mill
solmakla
temamını
Fethali
tesbi bir
kurtarlı
Yardı
Bakü'd
zarfında
öldü. F
lamış,
mıştı.
Alma
bolşevik
günlerd
Bütün
can ve
rıyor v
yada.
Daha
meklî

Azerbaycan

Azerbaycan istiklalinin ilan edildiği gün:
28 Mayıs!

On altı yıl bundan evvel Azerbaycan Milli Şurası hürriyet ve istiklalimizi bu gün ilan etmiştir.

Buğün rus hakimiyyetinin sonu, Milli Hakimiyyetimizin başlangıcıdır.

Üç renkli Milli Azerbaycan bayrağı bugün yükselmiş ve mesut günlerin başladığı tebşir eden Güneş bugün doğmuştur.

Azerbaycan istiklalinin ilanı yalnız bir milletin esaret zincirlerini kırmaya ve hürriyetine kavuşmaya demek değildir.

Bu, her şeyden evvel milliyet ve demokratik prensiplerini ilk defa olarak Şarkta ilanı zaferi demektir.

Azerbaycan istiklalinin ilan eden Beyanname, Milliyet, Hürriyet, İstiklal ve Cumhuriyet gibi beşeri prensipleri ihtiva etmektedir.

Bu Beyanname, sınıf ve zümre hakimiyyetini inkâr ederek millîti müsavî haklara malik ve memleketin bizzat hakimi bulunan vatandaşlardan ibaret bir bütünlük olarak telâkki etmiştir.

Bu Beyanname, kadınların da erkekler gibi bütün haklara malik olduklarını kayd-etmekle Şark için yeni bir hayatın başlangıcını bildiriyor.

Bu vesika İslam âleminde ve Türk dünyasında ilk cumhuriyetin kurulduğuna ilân ediyordu.

Azerbaycan'ın istiklali Rusya esiri Türklerin kurtuluş hamlelerinden en çok muvafak olanı idi.

Onun için „Azerbaycan“, bütün mahkûm Türkler için, bütün Şark için, hürriyet ve medeniyet mefhumu bütün insanlar için simvolik bir varlık arzeder.

Azerbaycan dedikimiz zaman yalnız bir ülke, yalnız bir millet ve yalnız bir devlet değil, beşeri ve insanî prensipler uğrunda iztirap çeken, çarpışan, o yüksek ülkelerin canlanmaya işleri insanı seviş-vere fenâ bir kudret tasavvur olmaktadır.

„İnsanlara hürriyet, Milletlere istiklal“

İşte, onun uğrunda çarpıştığı, iztirap çektiği, kanını aktığı yüksek ve kutsal yolu bir ülkü.

Bu ülkü dar bir muhite, küçük bir halk kütlesine ve yalnız Azerbaycan'a mahsus kurtuluş yolu değildir.

Bütün insanların, bütün milletlerin, bütün beseriyetin saadet ve refahı bu yüksek riyasetinde teşekkül eden kabineye havale ve mezkûr kabineyi, ârâyi umumiye üzerine münâsit Meclis Müessesin bila tarih davet olunca Kadir, Azerbaycan hakkı hakimiyyetini kendi elinde bulundurarak, kimseye terk-etmeye müvezzel eder.“

O zamanki Azerbaycan'ın o günkü Türkiye'yi mukayese ederseñ dahiledikê kana kuvvelerin nereden ilham aldıkları aşkâr olur. O günkü Türkiye, beş yıl sonra Büyük Gazî Mustafa Kemal tarafından darıadağın edilen orta asr Türkiye'si idi. Saltanat, Hilafet Türkiye'si idi.

Halkı Azerbaycan, milliyetçi, türkçü, cumhuriyetçi, demokrat ve laik bir devlet kuruyordu.

Bu iki zıt, birbirini inkâr eden rejimlerin çarpışmaması imkân haricinde idi.

Azerbaycan'da, yeni rejim dolayısıyla mutazarr olan sofa, molla, derbey ve çarlığın kapu kullarını seslerini eşide bilecek muhafî mevcuttu.

Batum'a alay-alay sarıklı, kırkalı, şeriatçi, hilafetçi, ilahkâ, „heyetler“ akıyordu.

Şeyhülislam kabinede bulunması mes'elesi, yardım ordusu kumandanlığının mümessisi ile buna siddetle muhalefet eden Milli Şuramın müzakere etdikleri „ana mes'elerden“ birini teşkil ediyordu. Memleket dşmanlarla muhatt. Azerbaycan Milli Şurasının böyle bir zamanda, milliyet namına, büyük vatanperverlik hissiyle yapmaya muvafak olduğu fedakârlık ile me'sele bitmiyordu. Bilahere Milli Şuramın mukaddera-tına hâkim münevver istiklalçılarının kadar haklı olduklarını hadiseler göstermektedir. Eğer bu zümrenin inat ve israrla hakimiyyeti milliyeti müdafaaletirilermasıydı ve Milli Şuramın tatilini hukukî bir şekilde sokmaları vuku bulmamasıydı, istiklalimiz de temamlı ve obediyyen tırmış olacaktı.

Fethali Han kabinesinin en birinci vazifesi bir en evvel Bakü'nün düşmandan kurtarılması idi.

Yardımdan sonrasını faaliyetı neticesinde Bakü'den başka her yerde az bir zaman zarfında, emniyet ve asayiş teessüs etmiş oldu. Fakat Bakü'da dşman kendisini toplamış, hatta taarruzlara geçmeye başlamıştı.

Almanya ile Moskva arasında Bakü'yu bölsveçlere veren yeni anlaşma daha üç günlerde vuku bulmuştu.

Bütün bu müşkülâtlara rağmen Azerbaycan ve Türkiye kuvvetleri dşmanı sıkıştırmış ve Bakü'yu bir çember içersine almıştı. Daha Temmuz ayında Bakü Sovyetinin mevkiî sarımsıya başlamıştı, 25 Temmuzda

Japonya'dan Türk selamı

Tokyo'dan „Yeni Milli Yol“ refikimize böyle bir telgraf gelişti:

„Mayısın 9-dan 12-ne kadar Japonya ve Koreya'da yaşayan Türk-Tatarların umumi kurtulayı toplandı. Kurtulayı da milli mes'elelere görüşüldü. Japonya için merkez tayin olup Ayaz İshaki Bey ömürlük reis seçildi. Kurultay, Azerbaycan, Kırım, Türkistan ve Edil-Ural milli teşkilâtlarla neşriyatlarını yûrekten selamlar. Rûkiye.“

Büyük ve müsterek davamızı Uzak-Şark'ta şerefle temsil eden Ayaz Bey bu münasebette tebrük eder ve Uzak Şark'taki kardeşlerimizle muvafakiyetleri dileriz.

gayenin tahakkukundadır.
Beşeri medeniyet yalnız bu prensiplerin sayesinde inkişaf edebilmistir.

Bu prensiplerin hâkim olmadığı yerde, adalete, hakkaniyete gibi yüksek beşeri ahlak daha mevcut olamaz, refah ve saadet, insanı ve beşeri fazilet te mevcut olamaz.

İnsan, zencire, kamçıya, zindana, tahakküme ve zulme sevgi ve saygı değil, daima kin, nefret ve hüsumet duyular.

Felaketler, adavetler, intikamlar ve belki katliamlar da bundan doğar.

Azerbaycan'ın bugünkü esareti bunun canlı bir delilidir.

Azerbaycan esaret altında kaldıkça, Azerbaycan'ın hürriyet ve istiklale müteveccih hamleleri kan ve ateşe boğuldukdaka, arzun bu kitâsı üzerinde emniyet, dinclik, barışkî, refah ve saadetten eser bulunmayacakmış.

İztirapların, katliamların, zindanların hükümsürdüğü bir ülkede dinclik aranamız...
Azerbaycan gene kurtulacaktır, hürriyet ve istiklale kavuşacaktır.

Hakkın muzaffer olması için, hürriyet, adalete ve insanlığın zülme, esarete, vahşete galip gelmesi için bu, muhakkak böyle olacaktır.

Azerbaycan kurtulacaktır.

Dinclik, barışkî, refah, saadet ve insanî kardeşlik yalnız bu kurtuluşun sona teessüs ede bilecektir. V. Nuh-Oğlu

Bakü sovyetinde Es-er-(İhtilâli)-sosyalistler, sosyal-demokrat ve taşnaklar birleşerek İnan'da olan İngilizleri yardıma çağırmağa karar vermişlerdi. Bu karar Moskva'da Lenin, Stalin ve Bakü'da Şaumyan sureti kat'iyede muhalefet ettiler. Fakat Bakü amelesinden kimse bölseviklerin tarafını iltilaz etmedi. Temmuzun 25-nde Bakü sovyet İngilizleri çağırmağa karar verince bölsevikler sovyeti terke mecbur oldular.

Agustosun birinde Stepan Şaumyan mevkiini yeni teşekkül eden „Sentro-Kaspi hükümetine“ terketti. Agustosun 4-nde ise İngilizler Bakü'ya girtiler.

Bu hadise bizim lehimize idi kuvvet doğurmuştu.

Evvelâ: İngilizlerin yâkım neticesi çok ehemmiyetisiz idi. Bu yüzden dşmanlar sırasında başlıyan ümitsizlik siddetlenmeye başladı.

Saniyen: İngilizlerin Bakü'ya gelmesi Almanya'nın Türkiye'ye olan münasebati da değışmeye başlıyor. Artık harp bölseviklere karşı değil, İngilizlere karşıdır. Bölsevikler Brest-Litovsk muahedesi harbe nihayet verilmişse, İngilizlere harp devam etmekte idi. Artık Almanya'nın müşkülâtına yer kalmamıştı. Binaenaleyh Batum-Bakü demir yolu ile Gürcistan'ı geçerek, Türkiye imdat kuvvetleri Bakü cephesine gele biliyorlardı.

Dşman saflarında panik artmağa başlıyor. İlk evvel Petrof kuvvetleri kaçıyor. Taşnaklar cepheye akıyarak açıyor ve sovyet te barişmak fikrini meydana atıyorlar.

Eylülün 15-nde birleşik kurtuluş ordusu Bakü'ya girtilerki zaman İngilizler İnan'a çekilmiş buluyorlardı.

Fakat bu sırada dünya vaziyeti de değışiyordu.

Bakü'nün kurtuluşundan 13 gün sonra, Bulgaristan, Eylülün 28-nde Almanya-Avusturya-Türkiye sınırlarını terkederék, itilaf devletlerle Senânik'e mütarekenin ağır şartlarını imza ediyorlardı.

Ondan bir ay sonra, 29 Birinci Teşrinde Avusturya İngiliz-Fransız karargâhına mütra-caeten teslim hazırlı olduklarını bildiriyorlardı.

Ondan bir gün sonra, 30 Birinci Teşrin 1918-de, Mondros adasında İngiliz müessesisi Kaldor ile Türkiye arasında maruf Mondros mütarekenamesi bağlanıyordu.

Bu mütarekenameye göre Türkiye bir hafta esasında Bakü'yu bir ay zarfında da Kafkasya'ya tahliye edecekti.

Sadrazam Tevhid Paşadan gelen telgraf ta Azerbaycan'ın tahliyesi zaruretinin anlatıyordu.
İnan'ın şimalinde, Hazerin cenup sahilinde,

28 Mayıs hatıraları

„On peut tuer le Turc, mais on ne peut pas l'intimer.“ - Türk öldürülebilir, fakat korkutulmaz.
Napoleon.

Azeri Türkü 28 Mayıs adile andığı bir günde 20-nci asrın bidayetinden başlıyarak işi de kalben sevinmiştir. Milli sevgi hislerini duymuştur. Bu tarih, 16 yıl bundan evvel yalnız Azerilerin sevindikleri ve bütün tarihleri ununu bu dolayısıyla sevinecekleri bir gün olarak kalmayıp — tarihi hadiselerde müşahade olunan garip bir dubliseden neşet ederek — Rusya mahkûmu bütün esir milletlerin, hatta Leh, Fin, Letonya, Estonya ve Latviya gibi rus zindannından halâs olan müstakil milletlerin bile müsterek bir sevinç bayramıdır; çünkü bilâistina bu esir milletlerin hem hepsi tarafından derin bir kin ve hüsumetle karşılanan rus istipdat ve emperyalizmi aynı 28 Mayıs denilen münâdir bu günde tam 29 sene bundan evvel birinci defa olarak ölümden dirilmiştir. Öyle bir darbe ki onun, tarihçi olanlar milletler için verdiği mahsul, artık 1917'den itibaren şu milletler tarafından memnuniyetle toplanmağa başladı ve Azerbaycan hesabına olarak 28 Mayıs 1918-de elde edildi. Evet, bugün çar filosu, amiral Rojdestvenski kumandası altında Japonlar tarafından Tsushima adaları yanında şanlı serebe imba edilmek harbe hitam verilmiş ve milletler zindanı adile maruf Rusya çürük gövdesinin artık her tarafında patlak vermiş yüz tutmuştur. Rojdestvenski zirihlamları delen japon memurleri aynı zamanda rus zindannı derlek esir milletlere nicaat ve halâs istikameti gösteren memurlerdi, ki bunların sayesinde filo ile birlikte rus emperyalizmi dahi dayanamayı garip çöktü ve şu çöküş seyri 1917-1918 senelerinde bütün sarahatle tahakkuk etti. Cihan harbında olduğu gibi, Japonya ile yürütülen harpte daha şimal ayısının izmilhal ve inkisatı her bitişin mevcudiyetleriyle arzu ediyorlardı. Bu sebeplerle ki 28 Mayıs, diğer milletlerle birlikte, birinci defa olarak 1918-de değil, hatta daha evvel, işte 1905-de Azeri Türküne ümitler veren, karşındaki büyük düşmanın zayıflığını, çürütüldüğünü, medeni ve sivilize milletler karşısında hiç dercesinde bulunmuşu tanıtman mes'ut bir gündür. Gerçi o zamanlar henüz çocuk yaşlarında bulunuyordumsa, fakat babamın,

anemin, akrabalarımızın, velhasıl içersinde dolaştığım bütün muhitin sevincini ve „Allah rus bundan daha fena güne salın“ diye ettikleri nifirlerini bu güne kadar iyice hatırlamaklayım. Evet bu, tam 29 sene bundan evvel, anlamıyarakta „Allah rusu zelli efsânin“ in ifade ettiği asi manayı birer çocuk kafasına bir türlü haledemiyerekten, hepimiz, yani bütün Azeri halkını çoğundan ihtiyarına kadar ihate eden tarih bir zevk, güzel bir neşe idi. Ve hem de 28 Mayısta vukubulmuştu. . . . Yahu, o zaman hangi bir kahin çıkaraktaki Azeri halkına şu 28 Mayıs gününün ileride, tam 13 yıl sonra, daha neler, hangi saadetler, hangi sevinçler ifade edeceğii söyleyebilir mi?

Hangi bir peygamber Azerilere hitaben „Bu günden itibaren Azerbaycan halkı hakkı hakimiyyetini ilan ediyor. . . .“ diye Misaki Milli'nin nazlı olacağı tebşir etmek kudretinde bulunurdu?

Evet, sonraki hadiseler gösterdi, ki 28 Mayıs 1905, 28 Mayıs 1918-e geçtiren, milli şuramın mutazam surette doğru bir istikamet almağa başladığı bir gün imiş. . . .

14 yıl sonra Gene 28 Mayıs 1919 bu defa artık ne çocuk yaşlarındayım ve ne de „Allah rusu zelli etsün“ nifirini eşdiyordum. Rus zaten çoktan beri, 2 seneden fazla bir vuran olmuştur. Bu defa Bakü'dayım. Talebe arkadaşlarımla, millî hükümet tarafından istiklâlimizin birinci yıl dönümü münasebette yapılacak olan mutanan merasime iştirak ediyordum. Göğleğim, sevinçten, milli gururdan patlıyor. Merasimin sonra rıhtımdeki bir kahveye toplanıldı. Bağın sedası Solofki'den eşidilen zavallı arkadaşlardan birisi resmî hükümet organı olan türkece „Azerbaycan“ cebinden çıkardı. Başvekil merhum Nasip Beyle Emin Beyin bu gün münasebette nesrettilerini makaleler tabiatile her şeyden fazla nazaranızca celbetmekte idi. Bu, zaten milli rehberlerin ses-i idi. Onu bilmek vecibeden idi. Okuduk. Bu yazıların üzerinde kırıldık derin tesirler o kadar kuvvetli idi ki, Onları bir defa daha dahi kendim okudum.

Millî Münsi Hilafet

(Arkası IV-ncü sahife)

enzeli de oturan İngiliz kumandanlığı, Türkiye kuvvetleri kumandanı Nuru Paşaya Bakü'nün tahliye ve teslimini talep eder bir ultumatum verdi.

„Ana vatan“ müşkülâta sokmak istemiyen „Kafkasya İslam Ordusu“ Azerbaycan'ı tahliyeye karar vermişti.

Nuru Paşa son dakikada İngilizlere Azerbaycan hükümetinin hizmetine girdiğini söylemekle kalmamağa sebebte etti ise de bir netice vermedi.

İngilizlerin ultumatumu kat'iydi. Zaten bunun vakti da çoktan geçmişti.

Simdi me'sele kelipil çekilmek mes'elesi değildi.

Azerbaycan'ın mukadderatı ne olacaktı? Azerbaycan'ı hangi kuvvet müdafaa edecekti?

Çeko-Slovakya gibi, Lehistan gibi, Baltik boyu milletleri gibi, nihayet Gürcüstan ve Ermenistan gibi, „Milletlerin tayin mukadderat haklarını“ istinaden istiklâlini ilan eden Azerbaycan „Osmanlı ordularını tarafından istilâ edilmiş bir rus arzasisi gibi“ işgal edilecek hürriyet ve hakimiyyetimize nihayet mi verilecekti?

Tarihin dönüm noktasında idik. Dünyada Türk rakına mahsus bir devlet kalmıyordu. Türkiye ordusu Azerbaycan halkının göz yaşları arasında çekilmiş, Batum'da bütün silahlarını ve toplarını itilaf devletlerine teslim ederek „ana vatana“ kavuşmuştu.

Azerbaycan kendi başına kalmıştı. Bakü'da Azerbaycan kitaaı da yoktu. „Azerbaycan kitaaı“ namında bir kuvvet zaten yaratılmamıştı bile. Yardım ordusundan evvel Milli Şura tarafından teşkil olunan mahdud miktardaki (1.500) kişilik „askeri kuvvet memleketin muhtelif köşelerinde erdilmişti.

Bakü'da yalnız 500 kişilik bir polis kuvveti vardı.

Böyle bir vaz'iyette Azerbaycan hükümeti İngiliz kumandanlığı müzakereye karar veriyor ve bu maksatla Ağa Oğlu Ahmet, Nasipbeyi Yusuf ve Dr. Refi-zade Musa Beylerden ibaret bir heyet İngilizlere gönderiyor. İngilizlerin de verdikleri cevap şu oldu:

„Bizim bildiğimiz, halkın arzusu ile değil, yalnız Türk kumandanlığının intrikakası tesekkül etmiş bir hükümet vardır. Fakat mademki siz bunu iddia ediyorsunuz, o halde gelin, mahelinde tetkik eder, ona göre tedbir alınız.“

Birinci Teşrin ayının 17-nde İngiliz ve rus bayraklarını hamil İngiliz, rus ve ermeni kuvvetleri Bakü'ya girtiler.

İki gün sonra nesrettirdi beyannamede İngiliz ordusu kumandanı Tomson: . . . Ru-

sahtesinde koparılmış Kafkasya'nın düşmandan tahliyesi için Utfa'da teşekkül etmiş olan rus hükümetine bilâtilâ buraya geldiğini anlatıyordu.

Düşmanlar izharî şidamini ediyorlardı. Rus ve ermeni kuvvetleri Bakü sokaklarında bize meydan okuyorlardı. Böyle ağır ve müşkül vaziyette Milli Şura yetici iş başına gelecek 16 İkinci Teşrin içtimasında muvakkat bir kanun esasî tazim ve 7 Birinci Kânunda Parlamento'yu davet ederek üçüncü Fethali Han kabinesini teşkil etti ve Azerbaycan'ı yeniden kurtarmaya karar verdi. Aynı zamanda, Bakü'da müsaade olmadığında, Harbiye nazırı ceneral Samet Paşanın kumandası altında Gence'de Milli ordu teşkiline şure edildi.

Millî hükümetin azimkârane ve yorulmaz, yalnız faaliyetı neticesinde ceneral Tomson 18 Birinci Kânun 1918-de ikinci bir beyanname nesretmek „Fethali Han hükümetini Azerbaycan'ın yaşına mesru hükümeti olarak“ tanyacağımı bildirdi.

Bir az sonra Bakü'dan rus ve ermeni kuvvetleri ihraç-edilerék 1919-un Nisanında, Gence'de teşekkül eden gerç ordu muz, hâkin hududuz sevinç ve alkışları içinde Bakü'ya dahil oldu.

Daha sonra, 1919-un ortalarında İngiliz ordusu Azerbaycan'da çekildi.

1919 ve 1920-ın başları, dahilde ve haricte kızgın bir çalışma devri idi.

1919-ya izam edilen heyeti murahhas istiklâlimizi tanıtmak için var kuvvetle çalışılıyorydum.

Dahilde devlet aparatı, maarif, iktisat, nakliyat, sanayi v. s. hayat yoluna koyuluyor ve intizama salınıyordu.

Memleketi müdafaa edecek bir ordu teşkil olunmuştu.

Mektepler millileşmiş, Bakü'da bir Üniversite teşkil olunmuş, muallim mektepleri açılmıştı.

Konsularla dostane münasebet başlamıştı. Gürcüstan'da tedafii bir ittifak aktolonmuş. İnan devletile başlanmış müzakere muvafakiyetle neticelenerek istiklâlimiz İnan tarafından tanınmıştı.

1920 senesinin başında, İkinci Kânun ayının 12-nde büyük devletler istiklâlimizi tasdik ediyorlardı ve 7 Şubatda Japonya da bu karar iştirak ettiğini bildiriyordu.

Daha evvel, 1919-nci yılın 28 Mayısında, ilâm istiklâlimizin birinci yıl dönümü münasebette yapılan bayram şenlikleri arasında Milli hükümet Azerbaycan istiklâli uğrunda şehit düşen Anadolu Mehmetçiklerine kardeş abidesinin temlini vaz' ediyordu.

Mirza-Bala

Azerbaycan'da

Türk kadrosu

„Bakinski Raboçi“ (Nr. 279) gazetesi yazar: Bakı'daki Montin adına olan imalat-hanedede 73 Türk amelî çalışıyor. Bunlardan hiç biri mütehasş değildir. Türklerekinden dillerinde ihtisaslarını yükseltecek fennî talim işlerine kimse ehemmiyet vermiyor. Fenne silahlannız Türk kadrosu mes'lesi kağıt üzerinde kalmıştır.

Tevkifler

Gene aynı gazetede okuduğumuz göre Azerbaycanın Göçay kazasına merbut Keramayan nahiyesinde komünist Bala-Oğlunun karısını öldürmeleri mühakeme eden baş mahkumların seyfarı heyeti 10 günlük faaliyetten sonra Göçay polis müdürü Hasan Habip ile G.P.U. müemlisi İsa-Oğlu Ağa'nın da bu işle alakadar olduğu kanaatine gelmiştir. Hasan Habip ile İsa Oğlu Ağa ve köylülerden Abdul Kerim, Molla Akper ve diğerleri tevki edilmişlerdir.

Dinsizlik terbiyesi

„Bakinski Raboçi“ de okuduğumuz göre, Bakı'da İkinci Kânunun 6-nda Azerbaycan mekteplerinde dinsizlik terbiyesi işlerini yoluna koymak ve bu hususta bir tedris programı ihzarı için bir kongre aktedilmiştir.

Kongrede Mehmet-zade ve Dubinski „Mekteplerde dinsizlik terbiyesi“ mevzuunda rapor okumuşlardır.

Tütün ekini

Azerbaycan komiseler heyetile Azerbaycan komünist fırkasının merkezî komitesi 25 İkinci Kânun tarihli içtimalerinde bu yıl Azerbaycan'da 3.260 hektar arazide tütün ekilmesine karar vermişlerdir. Her hektardan orta hesapla 8,5 sentner tütün toplamları tasavvur olunuyor. Tütün tarlaları Azerbaycan'ın Belokan, Zakatal, Kah, Şeki, Nahçıvan, Vartışan kaza ve nahiyelerindedir. Hasıl olacak mahsuldan hükümet 2.140 ton tütün verilmesi şimdiden teahhüt edilmiştir.

Tıp kongresi

Bakı'da Şubat ayının 12-nde, Azerbaycan Tıp Cemiyetinin birinci kongresi açılmıştır.

„Edebiyat Gazetesi“

Bakı gazetelerinin yazdığına göre Bakı'da „Edebiyat Gazetesi“ adında türkece bir gazete çıkmaya başlamıştır.

Ermenistan mekteplerinde Azeriler

Tiflis gazetelerinin yazdığına göre Sovyet Ermenistan'ında 178.555 mektep talebesi vardır. Bu talebenin içinde 18.362 Azeri Türk çocukları da vardır.

İlmi bir konferans

Azerbaycan'ın yüksek madden mühendisliği enstitüsü profesörlerinden Melik Aslanlı Hudadat Bey Bakı'da yüksek ilim adamlarını mühendis ve teknikler huzurunda „Azerbaycan'ın dağ selleri, yapıtları“ tahrifat ve onlara karşı alınması icap eden fennî tedbirler“ mevzuunda bir maruzat okumuştur.

Bir san'atkarın 30 yıllık

Azerbaycan Millî Dram sahnesinin müdetti aktörlerinden Hüseyin Oğlu Halil Beyin 30 yıllık sahne faaliyetini münaşebette Bakı güzel san'atlar cemiyeti Halil Beyi tebrik ve 30 yıllığını tesit etmiştir.

Riyaziyat Cemiyeti

Bakı'da Azerbaycan riyaziyat cemiyetinin senelik kongresi aktedilmiştir. Kongrede idarî mes'elelerden maada bir çok ilmi mes'eleler de halledilmiştir.

Devlet Üniversitesi

Malûm olduğu üzere millî hükümet devrinde tesis edilmiş olan Bakı darülfünununu bolshevikler mühtelif enstitülere parçalamışlardır. „Bakinski Raboçi“ gazetesinin (4. 4. 1934) yazdığına göre Sovyet hükümeti yeniden Bakı'da devlet Üniversitesi açmaya karar vermiştir. Son bahardan itibaren işe başlayacak olan üniversite fiziko-matematik, kimya, biyoloji ve tarih-lisaneyî olmak üzere dört fakültede ibaret olup birinci yıl 200 talebe almacaktır. Dersler türkece ve rusca okutulacaktır.

Yeni eserler

Azerbaycan yazarlarından Behbut Selimbeyli Fransız şairlerinden Berançe'nin şiirlerini türkeçeye çevirmiştir.

Sair Mehmet Sait rus şairlerinden Püskinin „Boris Godunov“ namı manzum piyesini gene manzum olarak türkeçeye tercime etmiştir.

Profesör Fridolin „Azerbaycan'ın güzel san'atleri“ namında türkece bir eser yazmıştır.

Eser Azerbaycan'da mimarlığı, ressamlığı, heykeltıraşlığı, tiyatroy, müstvisi v.s.s'iyi ihtiva edip her sahaya dair fotoğraflara tezyin edilmiştir.

28 Mayıs hatıraları

(İl-nci sahifeden mabat)

O gün elkarı umumiyyem bir sebepten aylanı meyası idi: resmi hükümet organımız onun numarasında bayram münaşebetile çıkan bir makalede şu meyluk ayen bu şekilde ifade olunmakta idi:

... Sizin gözleriniz önünden bolshevik hercümerci (Saumyan macerası) ve onun menhus devri de geçmiştir. Evlerin talan ve gâret edilip, çocuk ve kadınların büyük felaket ve müsibetlere maruz kaldığını dahi gördünüz. Karlar içinde boğulan Azeri Türkü kendi mukadderatını uhtesine alarak kendi başına bırakılmıştır. O, metin kalp ve kat'i azmle istikbalini düşünerek yaşıyor. O, müstakil ve azat yaşamak yolunu arayıp bulmuştur. Oyle bir yol ki onu cibannın bütün ezilmiş ve dövlümsü milletleri dahi tutmuştur. Artık bu yoldan geri dönmek olmaz ve olamaz... („Azerbaycan“, Nr. 190, 28 Mayıs, 1919.)

Emin Beyin bu güne tahsis olunan yazısı „Ne büyük bayram!“ başlığını taşıyordu. Bu makalesinde Emin Bey, iş ve dıştaki düşmanlarımızın bile emrivakı karşısında bulunarak istiklalimizle hesaplaşmak mecburiyetinde kaldıklarımız kayıtle cibann devletlerinin dahi bizi yakın zamanda tanyacaaklarını tahsis ediyordu. Milleti tebrik eden bu yazı böyle bitiyordu:

... Bir taraftan milletimizin günden güne artan millî azmına, istiklal ve hürriyetine yitirmiş sâbit kalacağına, diğer taraftan da, ne derlerse desinler, dünyâ üzerine tesiriz kalmyacak muazzam milliyet fikrinin bilahare zafer ilân edeceğine inanmakla, bu, millî tarihimize misli namesub büyük bayramla yekdiğerimizzi tebrik edelim de inanamız ki: „Bir kerre yükselen lîvayı istiklâl, bir daha inmez!“

O gün elkarı umumiyyem bir sebepten aylanı meyası idi: resmi hükümet organımız onun numarasında bayram münaşebetile çıkan bir makalede şu meyluk ayen bu şekilde ifade olunmakta idi:

... Bu gün hepimiz derin bir kederle ıtırâf etmeliyiz ki bu vakta kadar vatanimiz muhtelif kısımları (Nahçıvan, Sarur, Borçalı ve Lenkeran) maalesef hâlâ yabancılar elindedir.

Binaenaleyh bu gün bayram yaparken Kâbeyi milliyemiz olan Meclisi Mebusan karşısında ilerideki bayramlarda o kardelerimiz de bizimle iştirak etmelerine imkân vermedi deruhte ve devlet ricâlından bu uğurda ciddi tedbirler ithazını talep etmeliyiz...

Ölümün korkumyan Azeri Türkü az bir zaman içinde ahını yerine yetirecek başkalarının elinde bulunan şu mntakalarımızı ana vatana ifade etti.

Evet, 28 Mayısın bütün şu hatıraları hep illan menbamızdır. Unutulmaz tarihi günlerimizdir.

Lenin'e Stalin, isterlerse Ivan Grozn'i de kabrinde çıkıp müştereken bütün deşet ve vahşetlerle Azeri Türkünün üzerine sindikinden daha da faci surette müsallât olsunlar, şu ilhamların bize verdiği millî heyecan ve istiklâl olma iman, sevdi ve hulumsuz birlikle rusa karşı besledikimiz kin, nefret ve husumeti geze de kalperimizin derinliklerinden çıkarırmazlar. Onlar — Napoleon'un tarzı ifadesine — bizi öldüre bilirlir, fakat korkutamazlar; çünkü: Türküz. Tarihi san, zafer, gurur, medeniyet ve hayatiyetle dolu ulu bir milletin Azerbaycan denilen bir koluyuz.

Hilâl Münsî

Rüstembeyli Şefi Bey hakkında

Varşova'dan mektup

„Müsavât“ fırkası âzasından miralay İsrail Bey tarahından fırka riyasetine aşağıdaki beyanname verilmiştir:

„A.T.F. „Müsavât“ fırkası reisi mühterem M. Emin Beyefendiye.

Rüstembeyli Şefi Beyin mahut mektubunu 10. 4. tarihli mektubunda zaten protesto etmiş ve onun hareketlerini takip etmekte idim. Fırka reisliğinin, kendisini bozgunculuk yaptığının ve hele son kişilişe gerek fırkânın, gerek millî teşkilâtın ve gerek reinin otorite ve itibarını düşüren muzar hareketinden dolayı mezkûr Şefi Beyi fırkadan çıkarmasını yerinde ve haklı bir karar olarak gördüğümü arzla hürmetlerimi takdim eylerim, efendim. İsrail 22. 5. 1934.“

Tahrân'dan mektup

Şu senelerden beri gerek fırka ve gerek millî işleri sistematik, muayyen ve kötü bir maksala bozmak ve dağıtmak meşğûl olan Rüstembeyli Şefi Bey bu menhus hareketini ahiren mühterem reisi Emin Beye karşı irtikap ettiği çirkin kişişle teknil etmiştir. Onun ötedenberi alskın olduğu bozguncu hareketlerini temamlayan bu rezil hareketini şiddetle protesto etmekte beraber, fırka riyasetinin bu hususta aldığı kararını yürekten alkışlıyoruz. Şefi Bey gibi bozguncu intrikankarla ve onun kuyruğunda gidenlerle „Müsavât“ fırkası saflarında kat'iyen yer bulunamaz.

Şu suretle Şefi'nin fırkadan koğulmasını alkışlar, aynı zamanda bütün samimiyetimizle mühterem reisi ve aziz liderimize saygı ve sevgilerimizle merbut kaldığımızı candan arz ederiz.

„Müsavât“ fırkası âzasından ve istiklâlci Azerbaycanlılardan:

- Ejder Baba-zade
- H. Kazım-zade
- M. Dadaş Oğlu
- S. H. Rıza-zade
- H. B. Galari
- S. A. Rıza-zade
- H. Ahund-zade
- A. A. Baba-zade
- K. Feyzi-zade.“

Kars'tan mektup

„Bir kaç seneden beri fırka dahilinde ösüden beri fitneçilik ve bozgunculuk yapan Rüstembeyli Şefi Beyin bu kötü niyetli faaliyetinde ilerleyerek, ahiren mühterem reisi ve liderimiz Emin Beyefendiye karşı

Azerbaycan maarif komiserliği bu yıldan itibaren „A. S. E.“ — Azerbaycan Sovyet Ensklopedisinin nesrine şurü edecekler. Eser 16 ciltten ibaret olup bilhassa pamuk ve petroladan bahsedekmiş.

Azerbaycan'ın muharrir, edip ve şairlerinden Simurg'un, Mehdî'nin, Cafer Cabarlı,

vuku bulan çirkin çıkışı ile fırkaya ve millî davaya sadık bulunan bütün arkadaş ve vatanşârları pek haklı olarak galeyane getirdi.

İşbu galayennı tatmini yalnız bu azgın ve lobu haririn fırka safları haricine atılması temin oluna bilirdi, ki riyasetin son isabetli kararile bu işin yapıldığını görmekten son derece memnun olduğumuzu şununla beyan eyleriz.

Kars: L. H. Sadık; İ. Osman.“

Ankara'dan mektup

„Müsavât“ Halk Fırkası yüksek Reisliğine

Efendim,

„İstiklâl“ in 56 numarasından Rüstembeyli Şefi'nin fırkadan tahrîna muttali olduk.

Yaziyetin çok nazik bulunduğu şu sırada saflarımızın sağlanmıştırmısına medar olacak bu müsp kararı candan alkışlıyoruz. Zaten mumaleyyihin buğüne kadar aramızda bulunması cümle arkadaşlarımız istiklahla karşılanmakta idi. Zaman zaman yapmakta olduğu intrikalar dolayisile tarafimizden Şefi reisliğine protesto mahiyetinde muracaatlar vakti oldusada, bâzi mülahazatlar saiktle olağın gerek, maalesef hakkında cezri kararlar ithaz edilmişiyordu.

Millî ruhdan mahrum olan bu rezil bundan yüz bularak müsidâne hareketine devamla fırka ve reisliğine taruz küstahlığından bulunmak cesaretini göstermiştir.

Fırka sağlam imanî arkadaşlara muhtacdır. Millî iman taşıyan her hangi bir arkadaş fırkayı küçük menfaat ve intrikalarla elbetteki kurban etmez, bunu irtikap edenlerin aramızda bulunmasına müsamaha edilemez, zira böyle bir taktikin bizci ancak nedamete karşılaraştıracağı muhakkaktır.

Tuttuğumuz yol millî ve mukaddesdir. Bu yolun yolcuları her nevi fedakarlık ve feragatnisi ihtiyar etmeğe ant içmiş bulunmaktadırlar. Bu mefhumun yabancuları aramızdan ayırılmalıdır.

Bu gibiler hakkında fırka reisliğine bilâ ruvcu ithaz edilecek en cezri kararı tasvite aksa tereddüt göstermeyeceğiz.

Derin saygılarımızla

- I. Kerim Zeynelli
- II. Hüseyin Dadaşlı
- III. M. Hasan
- IV. Eşref Kulibeyli

Ankara 1 Mayıs, 1934.“

Hüseyin Cavit ve Seyit Hüseyin'in hikâye, roman ve piyeslerinden bazılarınun rusca nesrine karar verilmiştir.

Azerbaycan klasiklerinden Fizuli, Şeyh Nizami, Hakani, Vakif, Seyit Azim ve Sabirin eserlerinden bazılarınun dahi rusçaya çevirmeye karar vermişlerdir.

Kitabiyat

(„Zur Geschichte des türkischen Nationalpakt“ — „Türkiye Milli Misakı tarihine dair“). Müellifi Prof. Dr. G. Jäschke. Verlag von Walter de Gruyter, Berlin W 10, Genthnerstr. 38.)

Müteddit değeri ilmi eserler ve gazetelerde nesrettiği merakli makalelerle okuyularımızın eski tanış olarak Berlin Üniversitesi Şark enstitüsünü müdiresi bulunan muhterem Prof. Dr. G. Jäschke'nin, ismini yukarıya kaydettiğimiz almanca olan şu eseri „Berlin Üniversitesi Şark enstitüsü abhârı“ mecmuasında ıntışar etmiştir. Müellifi, kendisine has objektivlik ve vukufu Mondros müteakesinden başlayarak „Misakı Milli“nin, 1920, 28 İkinci Kânunda tesbit ve 17 Şubatta ilanna karar geçirdiği tebellur merhalasını, iransız, ingiliz, amerikan, italyan ve Türkiye menzarına istinaden büyük bir dikkat ve sarahlarla tetkik etmiştir.

Ölüm-dirim mücadelesinde bulunan Türk milleti — eserde mükmemel bir meharrete tasvir olunduğuna göre — „Millî Misak“ in kat'i surette tanım edilecek, Gazi'nin idare ve celik iradesi altında nihayet en son şeklini arzettiği devre kadar, bu misaka benzer bir çok dela millî antın vücude getirmek teşebbüsünde bulunmuştur. Mütarekeyi müteakip İstanbul, İzmir, Edirne, Adana, Kozan ve diğer mntakalarda millî vahdet ve millî istiklâl ihtisaf eden bir çok cemiyetler teşkil etmiştir. Vatannı istiklâsına mütevaccih bulunarak, fakat taktikçe birbirinden ayrılan bütün bu teşebbüsler ve teşkilatlar, netice itibarile, mevzuubahis „Misakı Milli“ye götürülen yollar ve esgırlardır. Fakat bütün bu perakende ve gayrı müteacib şeklide ve umumî bir ahentken arzî bulunan teşebbüslerin muvafakiyeti ancak Gazi'nin iş başına geçmesile temin olunabilir. Yalnız Gazi'nin mucizek enerjisi sayesinde, ki Erzurum ve Sivaz kongrelerinde ileride „Misakı Milli“, ye metin bir bünye teşkil edecek olan vazih bir program kabul olundu.

Eserde kaydolduğuna göre, „Millî Misak“ in esaslarına bilahare Büyük Millet Meclisi âzaları dahi riyaset ederek, Misak'ta gösterilen Türk hudutlarını istiklâsına kadar düşümana mukavemet göstereceklerine 18 Haziran 1920-de yemin etmişlerdir. „Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Grubu“ nam teşkilata bilahare Gazi ve millî gayeye en sadik mebusların toplanması dahi „Misakı Milli“ ahkâmına riyaset şartile vukubulmuştur.

„Misakı Milli“ cümlesinin cazibeli bir kuvvet ve kudrete malik olduğundan bahsedilen müellif, bu cümlelerin Azerbaycan ve hatta Misr'da dahi tesirler uyandırdığını vesikalara istinaden kaydetmekte ve istiklâl uğrunda düşmanlarile mücadele yürüten bu ölkelerin istiklâl mücahit zümrelerinin mücadele programlarında birer yemin formülü teşkil ettiğini dahi ilave etmektedir.

Eserin son kısmında Erzurum kongresinde dahi karar alınan 10 maddelik Milli Beyannamenin türkece ve almanca metinleri derçolunmuştur.

Yüksek ilmi mahiyeti haiz olan bu eser müellifinin muvafakiyeti ile tebbüccüt olduğuna bir defa daha isbat etmektedir.

„Misakı Milli“nin Büyük Millet Meclisinin harici siyaseti üzerine olan fevkalade tesirini maarif vekili muhterem Hikmet Beyin 56-nci sayımızda kaydettiğimiz İnkilap Enstitüsündeki maruzasından dahi öğrenmek kabildir. Bu hususta Hikmet Bey mevzuubahis dersinde aynen diyor ki:

— „Herkes, her müraacaat, „Misakı Milli“ cevabı verildi. Fransızların müraacaatına böyle cevap verildi. „Misakı Milli“ dahilinde herkesle sulh yapmağa hazırdık...“ H. M.

Porotikof kimdir?

(İl-nci sahifeden mabat)

olan hareketinin sebeplerini izah etmekle ve ezimle demektir, ki:

„Ayaz İbrahî Bey rus düşmanıdır, fakat eskiden beri rus aleyninde yazıp gelmektedir. Bugün de Türkleri Rusya'dan ayırıp büyük bir Türk devleti kurmak fikrindeydi. İşte bunun için Ayaz Bey aleynindedim.“

Bu suretle Porotikof kendisi kim olduğunu kendi ağızla ıtırâf etmektedir. O, öbürü ve bölünmez Rusya“ taraftarı olduğuna, bu gaye uğrunda çalıştığına, Türk düşmanı olduğuna ve Türklerin Rusya'dan ayrılmaması muhalif olduğuna ve buna imkân vermeyeceğini bopyuna almaktadır.

İşte „Yeni Yapan Mubhiri“ böyle bir Porotikof'un organdır. Abdulreşit Molla ile Kurbanaliev Molla gibi han ve mollular da bu Türk düşmanları hesabına çalışan casuslardır.

Cherfedaktör: M. E. Fein-zade. Verantwortlich für Redaktion und Verlag: Hilal Münsî. Berlin-Charlottenburg. Druck: A. Weismann. Berlin S.W.11, Stresemannstraße 72

